
Ювілеї

УДК 821.161.2:801.82-057.4В.Гнатюк, О.Дей"18/19"

ВИДАТНІ УКРАЇНСЬКІ ФОЛЬКЛОРИСТИ (ювілейні силуетки)

Микола ДМИТРЕНКО
доктор філологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М.Т. Рильського,
вул. Грушевського, 4, м. Київ, 01001, Україна

І. ФЕНОМЕНАЛЬНО ЩАСЛИВИЙ ЗБИРАЧ І ДОСЛІДНИК (До 150-річчя Володимира Гнатюка)

9 травня 2021 року виповнилось 150 літ від дня народження академіка Володимира Михайловича Гнатюка. В українській науці та культурі ім'я В. Гнатюка одне з найяскравіших: фольклорист, етнограф, етномузиколог, літературознавець, мовознавець, перекладач, поет, громадський діяч; член-кореспондент РАН (Російської академії наук) у Петербурзі (1902), член-кореспондент німецького етнологічного товариства у Відні та Берліні, чеського наукового етнографічного товариства у Празі, академік Української академії наук (1924)... І. Франко 1906 року у рецензії на збірку «Коломийки» небезпідставно назвав В. Гнатюка «феноменально щасливим збирачем усякого етнографічного матеріалу» [10, с. 502].

Володимир Михайлович Гнатюк народився 9 травня 1871 року в селі Велеснів неподалік від Монастирська й Бучача, тепер Чортківський район Тернопільської області, в багатодітній родині. Закінчив Бучацьку нижчу (1890), Станіславівську (тепер Івано-Франківськ, 1894) гімназії, Львівський університет (1898). Батько був хліборобом і ткачем, але знав грамоту, певний час працював дяком у церкві. Володимир у п'ятирічному віці навчився читати. Змалечку перебував в атмосфері усної народної творчості та читання літератури. Рідні, сусіди дивувалися з його чудової пам'яті: почуті пісні, казки, легенди, притчі міг відтворити через тривалий час. Із дванадцяти літ почав записувати улюблені

твори до окремого зошита. На закінчення Буцацької гімназії 1889 року В. Гнатюк мав збірку записів із 500 пісень, надіслав згодом їх до редакції газети «Новий галичанин», де було опубліковано лише сім зразків. Понад 800 пісень і кілька десятків казок через І. Франка, з яким познайомився і йшов пліч-о-пліч упродовж багатьох літ, молодий збирач фольклору навесні 1895 року передав до редакції журналу «Lud» («Люд», Народ). На жаль, матеріали надруковані не були. Із другого курсу Львівського університету В. Гнатюк під впливом М. Грушевського, І. Франка, О. Колесси почав писати дослідницькі праці, виголошувати доповіді під час семінарів: «Українсько-руська вертепна драма» (в основі — власні фольклорні записи), «Вплив українсько-руської народної поезії на Шевченкову поему «Гайдамаки», «Апокрифічні староруські і сучасні народні елементи у «Світових байках» С. Руданського» та ін.

Із 1895 року В. Гнатюк почав співпрацювати в Етнографічному збірнику, який видавало Наукове товариство імені Шевченка (далі — НТШ). Відтоді наукова діяльність В. Гнатюка набула системного характеру, 1898 року він став секретарем Етнографічної комісії (з 1913-го — її голова), 1899-го — дійсним членом Філологічної секції НТШ, а також редактором «Літературно-наукового вісника» (1898—1913, 1917—1926).

1896-го року В. Гнатюк видав першу фольклористичну працю «Лірники. Лірницькі пісні, молитви і т. і. про лірників повіту Буцацького» («Етнографічний збірник», т. 2, упорядник І. Франко). Упродовж 1894—1896 рр. записував фольклор у Буцацькому і Стрийському повітах (Львівщина), до 1903 року здійснив шість експедицій на Закарпаття. 1893-го В. Гнатюк записував колядки й щедрівки, лірницькі пісні; 1894—1895 — ліричні про кохання та сімейне життя, рекрутські, жовнірські пісні, балади, коломийки, 1897—1998 — родинно-побутові, емігрантські пісні й коломийки, 1899 — гаївки, колядки й щедрівки, бойківський весільний обряд з ладканками («Бойківське весілля в Мшанці (Старосамбірського повіта)» надруковане в «Матеріалах до української етнології» (далі — «МУЕ»), 1908, т. 10); 1900 — «Пісню про покритку, що втопила дитину» в с. Криворівня Косівського повіту («МУЕ», 1919, т. 19—20), 1902 — колядки й щедрівки, родинно-побутові

пісні, коломийки). Упродовж 1895—1903 рр. за матеріалами записів на Закарпатті в «Етнографічних матеріалах з Угорської Русі» опубліковано 557 українських народних пісень, вичерпно подано тисячі творів прозових жанрів: казок, легенд, історичних переказів, оповідань, новел, байок, анекдотів.

Вважається, що саме з ініціативи В. Гнатюка 1898 року заснована Українсько-руська видавнича спілка (Українська видавнича спілка), секретарем і редактором видань якої він був упродовж чотирнадцяти років. Разом із І. Франком, М. Грушевським В. Гнатюк укладав статут Спілки, розробляв стратегію її діяльності. Фактично було утворено першу Спілку письменників України. Спілка започаткувала серійні видання «Літературно-наукової бібліотеки», до Першої світової війни опубліковано 323 книжки, половину з яких підготував до друку В. Гнатюк. Читачам стали доступні твори письменників українських (І. Нечуя-Левицького, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Стефаника, О. Кобилянської, О. Маковея та ін.), зарубіжних (Гомер, Данте, Шекспір, Байрон, Золя, Мопсан, Флобер, Гюго, Гайне, Гоголь, Чехов та ін.), а також наукові праці І. Пулюя, В. Барвінського, С. Єфремова, іноземних дослідників у перекладах українською мовою.

Під впливом свого безпосереднього літературного вчителя І. Франка натхненний В. Гнатюк почав писати вірші, присвячував деякі з них дружині Олені, торкався й суспільно-політичних аспектів життя в Галичині. Учений часто виїжджав для лікування й оздоровлення в Карпати до Криворівні, де проживав у родині свояків Волянських або в хаті дядка Мойчейчука, написав чимало своїх студій. Кілька літніх вакацій родина Гнатюків перебувала тут спільно із родинами Франків та Грушевських. Гостями В. Гнатюка у Криворівні часто були видатні діячі української культури: М. Коцюбинський, Леся Українка, К. Квітка, О. Кобилянська, Г. Хоткевич, О. Олесь та ін. Там творилися шедеври! Чого варті лише «Тіні забутих предків» подолянина М. Коцюбинського, якому вельми сприяв галичанин В. Гнатюк.

1900 року В. Гнатюк став відповідальним редактором наукового видання «Етнографічний збірник» (до 1912 року вийшло двадцять томів), паралельно редагував і «Матеріали до українсько-руської етнології» (1900—1926 видано також двадцять томів).

Ці періодичні наукові видання стали основними в Україні в плані студіювання фольклору та етнографії і як достовірне джерело багатющих даних досі не втратило свого значення. Маємо наголосити, що ці видання стали можливими завдяки велетам української науки й культури І. Франку, М. Грушевському і першому професійному науковцю-фольклористові, з 1898 року секретареві НТШ В. Гнатюку. В «Етнографічному збірнику» збирач і дослідник опублікував: «Галицько-руські анекдоти» (1899), два томи «Галицько-руських народних легенд» (1902—1903), три томи «Коломийок» (1905—1907), том «Знадобів до галицько-руської демонології» (1904), два томи «Знадобів до української демонології» (1912), два томи «Колядок і щедрівок» (1914), «Українські народні байки» у двох томах (1916). «Гаївки» окремим томом вийшли в «МУЕ» (1909).

Важливою ініціативою В. Гнатюка як секретаря НТШ була пропозиція придбати для запису фольклорно-етнографічних матеріалів звукозаписувальну техніку, що нею користувалися в Європі. 7 травня 1900 року Етнографічна комісія підтримала ідею вченого, ухвалила «закупити два фонографи для збирання вірців бесіди і пісень нашого народу». На фонограф вперше в Україні почали записувати народні пісні та думи О. Роздольський та Ф. Колесса. Завдяки цьому на валках збережено десятки записів українських народних дум, голосінь, що згодом стало основою фундаментальних видань, поширило відомості про українську уснопоетичну традицію в європейському контексті (частина записів потрапила й до Британського музею в Лондоні).

В. Гнатюк у співпраці з І. Франком уклав більше десяти програм збирання фольклору як загальних, так і за окремими жанрами (1898—1917). Цінний внесок ученого в розробку методики збирання і класифікації фольклору, текстологічних принципів фіксації та видання матеріалів. В. Гнатюк опанував здобутки європейської фольклористики у справі структурування, коментування і текстології фольклорних творів. Він по-науковому підходив до систематизації фольклорних текстів, неодмінною умовою якої вважав історико-філологічну оцінку наявних варіантів, врахування регіональних і виконавських особливостей, зіставлення з тематично спорідненими творами сусідніх народів з метою глибшого проникнення в генезу й динаміку функціонування традиції, наведен-

ня паралелей, виявлення контамінацій, встановлення рівня автентичності тощо. Під час записів учений додержувався збереження мовних рис, діалектної своєрідності творів. Дбав про точне відтворення записів і під час публікацій.

Після того, як в експедиції навесні 1903 р. на Закарпатті В. Гнатюк застудився й важко захворів, польова робота для вченого була малореальною. Він організував і очолив збирацьку працю приблизно 300 етнографів-фольклористів, на основі записів яких розробив програму систематичного видання усної народної творчості за жанрами. В. Гнатюка цікавили передусім жанри народної прози, календарно-обрядового фольклору, коломийки, балади, співанки-хроніки, рекрутські й жовнірські пісні.

Учений комплексно вивчав народний побут, ремесла та промисли, фіксував звичаї, вірування, намогильні написи, таємні говори, вуличні прізвиська, сороміцький фольклор. Він, зокрема, підготував два томи сороміцького фольклору (видано латинським шрифтом 1910 і 1912 рр.), що їх було конфісковано в Берліні. У листі В. Гнатюка від 5 серпня 1913 р. до М. Сумцова зазначено, що ця конфіскація невиправдана, бо ті твори, що в книжках, живуть в устах народу і будуть відомі простому народові й надалі без огляду на які-небудь державні закони й заборони.

В. Гнатюк найбільше уваги приділив оповідним жанрам і досяг у цій справі унікальних успіхів не тільки на полі української, а й усеслов'янської фольклористики. Вже під час експедицій на Закарпаття, будучи ще студентом університету, В. Гнатюк записав 470 творів народної прози, а 1899 р., працюючи секретарем Етнографічної Комісії, він під керівництвом її голови — І. Франка і з його безпосередньою участю видав перше в українській фольклористичній окреме зібрання анекдотів, що містить 700 творів [3]. І. Франко до анекдотів подав сюжетні паралелі у фольклорних збірках європейських країн, за його висловом, «як причинки до порівняних студій на сему полі, доси ледве ще розпочатих» (примітка на прикінцевій сторінці видання).

Окрім проблеми поділу прозових наративів на казкові й не казкові, постає ще й видова класифікація казок. Жанрово-видовий поділ стосується практичного боку використання, коли науковець варіант казки має підвести під рубрикацію майбутньої збірки. Звісно, в історії українського казкознавства ці

теми неодноразово порушувалися ще з часів П. Куліша та М. Драгоманова, пропонуючи певні критерії добору текстів казок. Зокрема, М. Драгоманов досить умовно поділив народні наративи на групи, а казці відвів окрему рубрику «Казки, гра слів та дотепи». Зумовлено це було недостатністю теоретичних положень щодо жанрів казки. Проте запропонована ним система стала етапною в історії української фольклористики. Її творчо використовували багато укладачів збірок народної прози.

Звернувши увагу на це, у передмові до збірки «Українська народна словесність» (1916) В. Гнатюк запропонував розрізняти серед прозових нарративів казки («фантастичні видання, в яких дійсність перемішана з чудесним елементом. Героями казок є люде, а як їх помічники, яким приналежить не раз головна роля, виступають звірі. Казки сягають дуже глибокої давнини та всі вони вандрівні та міжнародні»), байки («також фантастичні оповідання, в яких героями виступають звірі, а люди являються лиш епізодично і в підрядних ролях. Сі оповідання сягають також глибокої старинності й належать до вандрівних, міжнародних тем»), міфи («оповідання, в яких говориться про такі фантастичні постаті та явища, що творили або й досі творять предмет живого вірування простолюдина»), легенди («фантастичні оповідання, але оперті на основах християнської віри. Походять вони з різних джерел і з різних часів, від найдавніших до найновіших. Початок багатьох оповідань книжний. Більша часть тем належить до вандрівних, але є між ними й оригінальні») [5, с. 16—17]. Цієї класифікаційної схеми В. Гнатюк і дотримувався у публікаціях фольклорних добірок: «Українські народні казки» (1913); «Баронів син в Америці: вибір народних казок» (1917), «Українські народні легенди» (1902), «Українські народні байки (звіриний епос)» (1916). В останній подано авторську класифікацію байок за різними критеріями (дикі—домашні, біологічні види: ссавці, птиці, плазуни, земноводні, риби, шкаралупники, павуківці, комахи; голоси звірів).

Неоціненну наукову вартість мають «Українські народні байки (звіриний епос)», що довели значущість в народній пам'яті українців епосу про тварин. Збірка містить 400 народних казок про тварин, 39 з яких є передруками з інших видань, а решту складають записи самого видавця і його кореспондентів.

Бажаючи надати виданню наукової філологічної вартості, вчений подав тексти у первинній мовній фіксації. Збірка й нині є прикладом роботи фахового принципового фольклориста.

Методика записування казкових фольклорних нарративів поставала із практичних потреб науковців при укладанні збірок. Зібраний у різні часи фольклорний матеріал, як писав В. Гнатюк, показував, що серед оповідачів, як і записувачів, були люди різного обдарування, які, оповідаючи, спотворювали річ, а записувачі те редагували не кращим способом. Вчений радив записувати від «доброго оповідача», естетично розвиненого носія традиції. Він із перших експедицій продемонстрував високий рівень фіксації текстів, обґрунтував критерії укладання наукового видання текстів казок, де неодмінними мали бути такі пункти: 1) докладна паспортизація запису з усіма обов'язковими елементами (місце, дата запису, збирач, інформатор, його рік народження, освіта, заняття), про більш помітних носіїв фольклору рекомендувалося подати докладні відомості; 2) поклики, примітки, коментарі редактора стосовно кожного випадку виправлень, уточнень чи елементів реконструкційної роботи, пояснення незрозумілих слів і виразів; 3) вказівки на паралелі й аналогії в інших публікаціях, джерелознавчу базу фольклорного твору [7, с. 216].

Для такої широти наукового апарату збірок фольклористи повинні були мати певну теоретичну підготовку. Відомо, що між О. Кольбергом та В. Гнатюком навіть розпалася дискусія з приводу вказування у примітках інформації про оповідача. Проте саме від публікацій В. Гнатюка та І. Франка в «Етнографічному збірнику» починається відлік систематичних спроб українських фольклористів подавати у примітках не лише паспорти до опублікованих текстів, а й інші відомості, зокрема вказівки на сюжетні паралелі та літературу з питання. Ці плідні тенденції не набули належного розвитку, адже упродовж всього ХХ ст. переважала тенденція до видання науково-популярних та популярних видань прозових нарративів.

Ще однією сторінкою Гнатюка-казкознавця стала активна співпраця з фінськими казкознавцями Міжнародної Федерації Фольклористів (Folklore Fellows). Зокрема, із професором Гельсінського університету Ю. Кроном і його сином К. Кроном та з

членом згаданої федерації А. Аарне, якому В. Гнатюк висловив у листі свою готовність співпрацювати. У покажчику казкових типів, укладеному А. Аарне «Verzeichnis der Märchentypen mit Hilfe von Fachgenossen ausgearbeitet von Antti Arne» (Helsinki, 1910) було багато недопрацювань. Зокрема, поділивши казки на групи (I. Казки про тварин; II. Власне казки: А) Чарівні казки, В) Легендарні казки, С) Новелістичні казки і D) Казки про дурного чорта (великана); III. Анекдоти) та закріпивши за рубриками кількість номерів, не всі вони були заповнені фінським вченим із через обмеженість європейської традиції у множинності варіантів (у I групі з європейських фондів знайшлося тільки декілька десятків казок про тварин, а інші номери з 299 на цю групу залишилися незаповненими). Збірка «Українських народних байок (звіриний епос)» (2016) в упорядкуванні В. Гнатюка фактично усувала проблему покажчика А. Аарне. Пізніший покажчик українських народних казок М. Андреева (опублікований 2015 р.) став прикладом казкового багатства українського народу. У статті про наміри публікації покажчика М. Андреев писав, що його український матеріал, далеко ще не повний, є майже в три рази більшим за основний каталог С. Томпсона [1, с. 61—72]. Якщо в цьому покажчику вміщено 118 типів казок про тварин, а в російському матеріалі їх було 67, то в українському — 314. Чисельність чарівних казок відповідно становила 162, 114 та 187, легендарних — 47, 56 та 196, новелістичних — 58, 74 та 154, анекдотів — 291, 297 та 1350 відповідно. У підсумку типологічна казкова номенклатура українців складала 2277 одиниць, росіян 295, а в покажчику С. Томпсона вона становила 291 одиницю. Все це, вважав М. Андреев, є свідченням того, що український матеріал за кількістю сюжетів значно перевершує всі інші. Замість того, щоб заповнити наукові лакуни, в науці цього періоду спостерігається ідеологічне упереджене ставлення до української казки. Про цей нігілізм і нерозуміння естетичної сутності народної казки писав пізніше і В. Гнатюк: «Із цього бачимо одначе, як нестійкі закиди деяких одиниць, що виступають проти читання й ширення казок, особливо серед молоді, буцімто вони фальшивим представленням речі привчають молодь до неправди. Дивно, що такі люди не подумують, що не можна відноситися до ніякої казки, як

до математичної формули та розкласти її на правду й неправду, тим більше, що й нині ще не всі правди відомі, і не раз трудно означити, де й яка саме правда» [2, с. 205].

В. Гнатюк услід за О. Потебнею та І. Франком переконливо доводив тезу про неперервність і невичерпність усної народної творчості. У студії «Пісенні новотвори в україно-руській народній поезії» (1902) дослідник писав, що «зовсім невинуваті нарікання на загальний загин народної творчості», «доки наріджіє, доти його життя мусить мати конкретні форми на зверху, які мусять об'являтися між іншим і в його народній поезії» [4, с. 86]. Згодом у рецензії на збірку «Малорусские народные песни» в упорядкуванні Д. Яворницького (1906) вчений констатував, що зникнення деяких пісень — «се природна їх конечність, яка повторюється не лише в нас, але в усіх народів, і не лише з піснями, але з усіма витворами людського духу й думки. Та по них не лишається порожній, не заповнений нічим простір, але творяться нові пісні, йдуть в обіг...» [2, с. 198].

Збирач В. Гнатюк записав понад чотири тисячі народних пісень, тисячі зразків народної прози (це понад двадцять п'ять тисяч списаних, заповнених часом і на звороті, аркушів!).

В. Гнатюк — автор понад тисячу різноманітних публікацій. Варто, окрім згаданих, назвати бодай деякі: «Народна пожива і спосіб її приправи у східній Галичині», «Кушнірство в Галичині», «Словацький опришок Яношик в народній поезії» (всі — 1899), «Ткацтво в східній Галичині» (1900), «Віршована легенда про рицаря і смерть» (1910), «Останки передхристиянського релігійного світогляду», «Купане й палене відьм в Галичині» (обидві — 1912), передмови до збірок казок, легенд, коломийок, байок... Цікаві посібник «Українська народна словесність: В справі записів українського етнографічного матеріалу» (Відень, 1917. 48 с.), статті «Війна і народна поезія» (1917), «Пісня про покритку, що втопила дитину» (1917), «Кубанщина й кубанські українці» (1920), «Пісня про неплідну матір і ненароджені діти» (1922).

Необхідно згадати публікацію праць В. Гнатюка окремими деякими виданнями: «Вибрані статті про народну творчість» (1966), «Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка» (1971), «Нарис української міфології» (2000), «Казки Закарпат-

тя» (2001). Настав час підготувати до друку повне зібрання оригінальних наукових праць В. Гнатюка, перевидати фольклорно-етнографічні томи, що їх він упорядкував.

В. Гнатюк був активним рецензентом фольклорно-етнографічних видань, дописував до таких друкованих органів, як «Киевская старина», «Этнографическое обозрение», «Русский филологический вестник», до понад десяти журналів у Німеччині, Польщі, Чехії та ін. країнах.

В Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського Національної академії наук України зберігається окремих фонд рукописних матеріалів В. Гнатюка № 28 (п'ятсот вісімдесят чотири одиниці збереження). Матеріали з життя та діяльності вченого зберігаються також і в інших архівах. За архівними даними з 1998 р. публікуються видання «Володимир Гнатюк. Документи і матеріали».

Про великого подвижника-народознавця видано ґрунтовні монографії: Михайло Яценко. Володимир Гнатюк. Життя і фольклористична діяльність (1966), Микола Мушинка. Володимир Гнатюк: Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства (1987; нове повніше видання: 2021).

У селі Велеснів колишнього Монастириського, а нині Чортківського району на Тернопільщині з 1969 року діє Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка (упродовж кількох десятиліть його директором був Остап Черемшинський, нині — його сестра Романа Черемшинська). З 1989 року збирачам фольклору вручається Тернопільська обласна премія імені В. Гнатюка (перший лауреат — відомий фольклорист-краєзнавець П. Медведик). 2006 року Міністерство культури і туризму України запровадило Премію імені Володимира Гнатюка за подвижництво. Зокрема, її лауреатами стали етномузикологи Л. Єфремова, М. Хай. На жаль, від 2015-го премію не присуджували. Ювілей ученого — нагода відновити справедливість, гідно вшанувати ім'я В. Гнатюка на державному рівні, піднести роль і значення подвижників-українознавців.

Видатні здобутки В. Гнатюка у фольклористиці, етнографії, літературознавстві, мовознавстві, популяризації народної творчості, культурно-просвітницька діяльність сприяли формуванню наці-

ональної академічної науки, дали помітний поштовх розвитку української культури, утвердивши високий науково-суспільний авторитет українського вченого у слов'янському, загалом європейському і світовому контекстах.

ІІ. КОРИФЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ

(До 100-річчя від дня народження Олексія Дея)

30 березня 2021 року виповнилося 100 літ від дня народження видатного українського фольклориста, літературознавця, журналіста, книгознавця доктора філологічних наук, професора Олексія Івановича Дея. Це вчений європейського і світового рівня.

О. Дея народився у сотенному козацькому селі Синявка тепер Менського району на Чернігівщині. Там закінчив неповну школу 1935 року, 1938-го — середню школу в м. Мена. Із 1938-го до 1941-го — студент українського відділення філологічного факультету Київського державного університету (КДУ), з вересня 1941-го до вересня 1942-го закінчив КДУ (тоді — Український об'єднаний державний університет у Кзил-Орді, Казахстан). Після навчання в Рязанському артилерійному училищі з осені 1943-го як офіцер-артилерист перебував у діючій армії на 1-му Українському фронті. Після демобілізації, з вересня 1946-го працював молодшим науковим співробітником Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук України (далі — ІМФЕ АН

України), 1949—1951 рр. — завідувач відділу фольклору Етнографічного музею, 1951 р. — завідувач відділу фольклору й етнографії Інституту суспільних наук, 1951—1953 рр. — директор Українського державного музею етнографії та художніх промислів АН УРСР, 1953—1962 рр. — старший науковий співробітник Інституту суспільних наук АН УРСР, з липня 1962-го до 6 серпня 1986 р. (дата смерті) — завідувач відділу фольклористики ІМФЕ АН України.

На вченій раді під головуванням М. Рильського 1950 р. О. Дей успішно захистив кандидатську дисертацію «Значення народної творчості у формуванні критичного реалізму І.Я. Франка». Докторську дисертацію захистив з історії преси: «Українська революційно-демократична журналістика» (1960 р.), залишаючись працювати у фольклористиці.

У 1960—1970-ті О. Дей — головний редактор журналу «Народна творчість та етнографія» впродовж десяти років, з 1964-го до останніх днів очолював редакційну колегію академічного видання «Українська народна творчість» у 50-ти томах.

О. Дей автор понад 400 наукових праць у галузях фольклористики, літературознавства, історії журналістики, книгодрукування, майже 50 окремих книжкових видань (монографій, підручників, посібників, збірок). Вчений один із найповажніших у франкознавстві. Йому належать праці: «Іван Франко — дослідник народнопоетичної творчості» (1953), «Іван Франко і народна творчість», «Іван Франко і перша російська революція», «Іван Франко. Вибрані статті про народну творчість» (упорядник, всі три книги — 1955); «Спілкування митців з народною поезією: Іван Франко та його оточення», «Іван Франко: Життя і діяльність» (обидві книги — 1981), упорядкував збірку «Народні пісні в записах Івана Франка» (два видання: 1966, доповнене 1981). Заслужено О. Дей 1983 р. став лауреатом премії ім. Івана Франка АН України.

Найбільший внесок О. Дей як учений здійснив у фольклористику. Це стосується як його студій з історії фольклористики, теорії фольклору, видавничої, збирацької практики. Зокрема, побачили світ його оригінальні дослідження: «Сторінки з історії української фольклористики» (1975), «Народнопісенні жанри» (вип. 1 — 1977, вип. 2 — 1983), «Поетика української народної пісні» (1978), «Українська на-

родна балада» (1986). Брошура про фольклорно-літературні зв'язки «На крилах народної пісні» стала останньою працею дослідника, що її він не завершив (надрукована 1986 р. за моєї участі).

О. Дей — активний упорядник, співупорядник десятків збірок фольклору — наукових академічних фундаментальних та популярних видань: «Ігри та пісні: Весняно-літня поезія трудового року» (1963), «Колядки та щедрівки: Зимова обрядова поезія трудового року» (1965), «Жартівливі пісні: Родинно-побутові» (1967), «Танцювальні пісні» (1970), «Співанки-хроніки» (1972), «Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського» (1974), «Наймитські та заробітчанські пісні» (1975), «Чумацькі пісні» (1976), «Народні пісні в записах Марка Вовчка» (1979), «Деререва'яне чудо: Народні казки» (1981), «Думи: Історико-героїчний цикл» (1982), «Фольклорні записи Марка Вовчка та Опанаса Марковича» (1983), «Легенди та перекази» (1985), «Народні пісні в записах І. Нечуя-Левицького» (1985), «Народні пісні в записах М. Гоголя» (1985), «Пісні кохання» (1986), «Балади: Кохання та дошлюбні взаємини» (1987), «Балади: Родинно-побутові стосунки» (1988) та ін.

Учений був чудовим організатором наукових досліджень, експедицій, збирачем фольклору, глибоко знав архіви, вперше опублікував багато нових матеріалів з архівних фондів Києва, Львова, Петербурга, Чернігова. Він відомий учений-славіст, учасник багатьох міжнародних з'їздів славістів, престижних міжнародних симпозіумів, конференцій, круглих столів.

Як учений О. Дей створив свою наукову школу, був науковим керівником майже трьох десятків аспірантів, консультант докторантів. Із-поміж його учнів — відомі вчені, доктори наук В. Качкан, І. Хланта, П. Будівський, М. Дмитренко та ін. Майже п'ятдесят разів дослідник був офіційним опонентом під час захисту докторських і кандидатських дисертацій (зокрема таких учених, як М. Нечитайлюк, В. Бойко, М. Мороз, В. Юзвенко, М. Грицай, М. Пазяк, Ю. Турияниця, Ю. Івакін, Л. Махновець, Б. Кирдан, П. Федченко, Олексій Гончар, білоруси К. Кабашніков, Г. Барташевич та ін.).

Величезний обсяг роботи випав на долю О. Дея як на наукового керівника науково-дослідницьких робіт, наукового редактора і рецензента численних

монографій, підручників, посібників, збірок, антологій. Упродовж багатьох років він був членом Вченої та спеціалізованих вчених рад в ІМФЕ АН України, КДУ ім. Т.Г. Шевченка. Упорядник і редактор О. Дей взяв активну участь у підготовці та виданні художніх творів і праць І. Франка у 50-ти томах, Лесі Українки у 12 томах, М. Рильського у 20 томах, «Української літературної енциклопедії» у 5 томах, публікації серії «Народна творчість» видавництва «Дніпро» у 15 томах; він — автор розділів і статей в «Історії Української РСР», «Українській радянській енциклопедії» та ін.

Активно О. Дей пропагував український фольклор у періодиці, на радіо, у спеціальній програмі про українські народні пісні «Слово — пісня» на українському ТБ (1980—1986 вийшло 22 передачі). Чимало сторінок своїх наукових праць О. Дей присвятив постаті та літературно-мистецькій спадщині Т. Шевченка, опублікував ряд спеціальних статей, переважно пов'язаних з образом поета в усній народній творчості або таких, що торкаються проблеми «фольклор і література».

У фольклористиці О. Дей у багатьох аспектах був першопроходцем, відкривачем нового, ученим-фундаменталістом, чий творчі задуми втілюються й нині. Наукові праці О. Дея перекладені багатьма мовами: польською, болгарською, білоруською, російською та ін.

4 серпня 1986 у відділі фольклористики ІМФЕ АН України (нині вул. М. Грушевського, 4) О. Дей на титулі свого нового видання з «Наукової думки» — монографії «Українська народна балада» залишив незабутні автографи своїм колегам, молодим ученим; через два дні, 6 серпня, вченого не стало.

Ім'я видатного вченого О. Дея не забуде. Індекс цитування його праць і нині досить високий.

1990 року надруковано бібліографічний покажчик праць ученого [9]; статті про нього вміщені у «Шевченківській енциклопедії», в «Українській музичній енциклопедії», «Українській фольклористичній енциклопедії» [6, с. 339—442]. На приміщенні школи в селі Синявка Менського району на Чернігівщині до 90-річчя О. Дея встановлено меморіальну дошку.

1. Андреев Н.П. *К характеристике украинского сказочного материала. К пятидесятилетию научной общественной деятельности С.Ф. Ольденбурга (1882—1932). Сб. статей.* Ленинград: Изд-во АН СССР, 1934. С. 61—72.
2. Гнатюк В.М. *Вибрані статті про народну творчість.* Упоряд., вступна стаття та примітки М.Т. Яценка. Київ: Наукова думка, 1966.
3. Гнатюк В. Галицько-руські анекдоти. *Етнографічний збірник.* 1899. Львів. Т. VI.
4. Гнатюк В. Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності. *Вибрані статті про народну творчість.* Упоряд., вступна стаття та примітки М.Т. Яценка. Київ: Наукова думка, 1966. С. 78—95.
5. Гнатюк В. *Українська народна словесність.* Львів, 1916.
6. Дмитренко М. Дей Олексій Іванович. *Українська фольклористична енциклопедія: у 2-х т. Т. 1.* Упоряд., наук. ред. М.К. Дмитренко. Київ, 2018. С. 339—342.
7. Кирчів Р. Текстологія публікації фольклорних і етнографічних матеріалів у виданнях НТШ. *Народознавчі зошити.* 1996. № 4. С. 216.
8. Мушинка М. Володимир Гнатюк. *Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства.* Париж; Нью-Йорк; Сідней; Торонто, 1987. 332 с.
9. Олексій Іванович Дей. *Бібліографічний покажчик праць (1947—1988)* Упоряд. М.К. Дмитренко. Київ, 1990. 32 с.
10. Франко І. «Коломийки». *Літературно-науковий вісник.* 1906. Т. 35. Кн. 9. С. 502—503.